

Pärjäämmekö me?

Tässä numerossa aikuiskasvattajille heitetään pallo: kantakaa kortenne kekon yrittäjyyden edistämisen yhteisessä asiassa. Ketkä tässä pallottelevat? Keskustelu yrittäjyydestä ja kasvatuksesta yhdistää kolme pinnalta toisiinsa sovittamattomalta näyttävää puhetapaa: ylikansallisen ja universaalin puheen maailmaa kontrolloivista markkinoista, yksityistävän puheen olemassaolon oikeutuksesta kamppailevasta yksilöstä ja yhteisöllistävän puheen “meistä”, joiden pitäisi turvata, kantaa vastuuta. Ne kaikki vetoavat voimakkaasti vastaanottajien yksilölliseen ja kollektiiviseen pitkäkestoiseen tajuntaan. Saksalainen vertaileva kasvatustieteilijä Zymek väitti jo 1970-luvun alussa, että ylikansallinen, universalisoiva argumentaatio on koulutuksen uudistuskeskusteluissa aina tukenut samannuolien yksilöiden liittoutumista kohottamalla heidät eturistiriitojen ja puolueellisuusepäilyjen yläpuolelle, mihin heidän ajalliseen ja paikalliseen rajoittuvat vastustajansa eivät kykene. Yrittäjyyden edistämishjelmaa puolustetaan usein universalistis-deterministisesti: ihmiskunnan planetaarista menoa kontrolloi globaali markkinavoima, joka liikuttaa kohteitaan taloudellisen kilpailukyyn perusteella. Vaikka kilpailukykyargumentti ei kansallisvaltio Suomen ja sen koulutuksen historiassa ole uusi, (m)arkkinat olivat aiemmin kilpailukenttä, mutta nyt niistä on tullut arvostelutuomari ja palkintojenjakaja, kuten Pauli Kettunen toteaa.

Lähemmäs kasvatuksen käytäntöjä tulee yksityistävä puhe oppimisesta ja ihmisenä. Argumentaatiossa yrittäjämäinen ihminen ja konstruktivistinen oppiminen asetetaan vaihtoehdoksi palkkatyöläisihmiselle behavioristisine oppimistapoineen. Myös rationaalisuuteen ja ennakoitavuuteen pyrkinyttä positivismia korvataan epävarmuuden ja satunnaisuuden hyväksyvällä postmodernilla ajattelulla. Uusi epävarmuuden ja globaalien paineiden, innovatiivisten ja oppivien tietotalouksien aika alkaa, kunhan “uusi ihmislajin muunnos astuu historian näyttämölle”. Se ei ole palkkioista ja rangaistuksista oppiva, toisiin tukeutuva sääntely-yhteiskunnan ihminen, vaan itseohjautuvasti oppiva, yksilöllistä elämänpolitiikkaa noudattava, luova ja autonominen ihminen. Pienyrittäjän äkillinen arvonnousu on yllättävää. Itsenäisyys, oman toiminnan ja sen tarkoitusten hallinta myös työssä on kyllä vanhastaan ollut suomalaisillekin tärkeää, mutta osana yhteisöllistä toimintaa ja sen tarkoituksia. Suomalaisen pienyrityksen prototyyppi onkin monitoiminen maaseututila, eivätkä varsinkaan kotimarkkinoille suuntautuvat elinkeinoarjoittavat laitokset tai liikkeet ole kaivanneet tai saaneet puolestapuhujia sen enempää talous- kuin koulutuspolitiikassakaan. Susanna Fellman osoittaa väitöskirjassaan, etteivät suurten yhtiöiden johtajat puolestaan (Suomessakaan) ole perinteisesti mitään yritteliäisyyden perikuvia, vaan tavanomaista korkeammasta yhteiskunnallisesta ja koulustaustaasta sekä strategisista eliitin verkostoista (sosiaalisella pääomalla) ponnistaneita miehiä.

Kilpailussa ei kuitenkaan pärjätä ilman “meitä”. Vaikka yksikään ei pelastu markkinoiden tuomarinkatseelta, on sisäänpääsystä kilpailukentille tullut kriittisin palkitsemisen ja rankaisemisen muoto. Yksilöllistä elämänpolitiikkaa voi itsensä työllistävä alihankkija-mikroyrittäjäkin toteuttaa, sikäli kuin se kelpaa ylikansallisin pelisäännöin kilpaileville organisaatioyhtiöille. Sisäinen yrittäjäyys on “nykyaikaisen työntekijän oikea asenne työhönsä”, sitoutumista innovaatioiden ja tiedon jatkuvaan tuotantoon. Yrittäjäyyskasvatus elpyi Suomessa, kun tuotettiin selityksiä ja vaihtoehtoja 1990-luvun alkuvuosien kriiseihin. Ympäri kateleminen vahvisti sen, että ylihuolehtiva, passivoiva ja markkinoilta voimavaroja imevä hyvinvointivaltio on pääsyyllinen. Raju “löysät pois” ohjelma julkisella sektorilla ja suurissa yhtiöissä karsi työvoimaa, samalla kun sen tuottavuus tuli entistä tärkeämmäksi. Silmiä avattiin huomaamaan, että liian harva meistä on yrittäjä. Pienyrittäjäyden edistämisestä tuli oljenkorsi ja viisasten kivi, jolla “epävarmuuden ajan” ihmiset pelastuisivat ja uskoisivat pelastukseensa. Keskustelussa ei juuri muistella, kuinka kävi vuosina 1918-22 toteutetulle massiiviselle yrittäjäyden edistämishjelmalle, kun Suomesta hetkessä tehtiin Euroopan johtava pienyrittäjien maa. Silloinkin torjuttiin työttömyyttä, epäedullista huoltosuhdetta, passivoivaa ja kilpailukyvyllä kallista holhousa, ohjattiin epäsosiaalisia ja poliittisesti epäilyttäviä yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti rakentavammille urille. Uuden yrittäjän esikuviksi pienviljelijä-metsurit tai osuuskaupan hoitajat eivät kuitenkaan sovi.

Vaikka Suomi historiallisista kollektiivisista toimijoista, velvollisuuksista ja oikeuksista muistuttavana metakollektiivina on käynyt haitalliseksi käsitereliikiksi, sitä tarvitaan kuitenkin oikeuttamaan kansallisvaltioiden kautta yhä kanavoituvat resurssit, tuki- ja kasvatustoimet. Siksikö yrittäjäyyskasvatus ei ole yrittäjien oma, vaan kansallista toteutustaan odottava uuden suomalaisen herätysprojekti? Yrittäjät kilpailevina yksilöinä ja organisaatioina voivat kyllä verkostoitua (strategisesti), mutta voiko ihmisten elämäkeinojen jatkuvuutta ylläpitää niiden varassa? Niin kauan kuin ihmisillä on vielä muisti, heidän turvallisuuden, jatkuvuuden ja osallisuuden tarpeitaan voi mobilisoida suomalaisten kilpailukentille mukaan pääsyn nimissä. Millainen palloilujoukkue aikuiskasvattajista kehkeytyy, pärjäämmekö me?